

УДК 371.2:355.233

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУХОПУТНИХ ВІЙСЬКАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Андрій Романишин

*Львівський орденна Червоної Зірки інститут Сухопутних військ імені
гетьмана Петра Сагайдачного Національного університету
„Львівська політехніка”
вул. Гвардійська, 32, 79000 Львів, Україна*

Проаналізовано сучасний стан підготовки офіцерів Сухопутних військ тактичного рівня до виховної діяльності.

Ключові слова: підготовленість, навчально-виховний процес, виховна діяльність офіцера.

Життя не один раз доводило справедливість твердження фельдмаршала М. І. Кутузова: “Які офіцери – така і армія”. Тож які повинні бути професійні якості офіцера? Від яких чинників вони залежать? Що необхідно робити для розкриття особистісного потенціалу офіцера? Відповіді на ці запитання повинні бути ключовою ланкою усієї реформи армії. Протягом півтора десятиріччя так званої реформи армії до єдиного розуміння цієї проблеми військове керівництво держави так і не дійшло. Реформу звели до перманентного перетасування структур усіх видів та родів військ, до скорочення головно дивізійної та полкової ланки Збройних сил, тобто найбільш досвідченого і професійно підготовленого офіцерського складу.

Аналіз відгуків із військ про проходження служби молодими офіцерами протягом першого року служби виявив, що рівень їхньої підготовки до виконання посадових обов’язків значно нижчий від потрібного. Офіцери – вчорашні випускники вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) – часто не мають достатніх професійних знань, навичок та умінь, необхідних морально-ділових якостей. Простежується також їхня недостатня методична підготовленість до навчання та виховання підлеглих. Усе це змушує звернути особливу увагу на підготовку офіцерських кадрів у ВВНЗ до виховної діяльності.

На нашу думку, під час навчання курсантів у військових навчальних закладах недостатньо уваги приділяють питанням їхньої підготовки до роботи з особовим складом. Наприклад, як виявило опитування (335

офіцерів-випускників 2005 року, що становить 97,1% від загальної кількості офіцерів-випускників), яке проводило Управління з гуманітарних питань Західного оперативного командування у вересні 2005 року, важливим соціальним індикатором готовності офіцерів ефективно виконувати службові обов'язки є задоволення працею.

Незважаючи на максималізм у висловлюваннях та завищену самооцінку, що притаманні молодим офіцерам, тільки 57% опитаних офіцерів заявили, що одержана ними підготовка у ВВНЗ дає змогу повністю виконувати обов'язки за своїм фахом. Ще нижче вони оцінювали свої спроможності виконувати обов'язки з організації і проведення заходів виховної роботи (34,3%) та з питань керівництва повсякденною діяльністю підрозділу (50,1%), що свідчить про недостатній рівень відповідної підготовки з цих питань у ВВНЗ. Військова практика доводить, що значна частина офіцерів після закінчення навчальних закладів не підготовлені до самостійної роботи з людьми. Про це свідчить і кількість правопорушень, які скоюють військовослужбовці під час проходження служби.

На нашу думку, причини порушень військової дисципліни пов'язані передусім з недостатньою професійною підготовленістю молодих командирів підрозділів, їхнім невмінням виховувати підлеглих, підтримувати статутний порядок серед підлеглих. Наприклад, приблизно третина порушень порядку підлеглих скоюються внаслідок значних недоліків у виховній роботі командирів (начальників) усіх ланок управління, а третина – внаслідок неправильних дій молодих офіцерів. Потребує удосконалення навчально-виховний процес у ВВНЗ. Необхідно визначити ті педагогічні умови, за яких покращиться підготовленість офіцерських кадрів до виховної діяльності у військах.

Отже, висновки, одержані внаслідок проведеного соціологічного дослідження, дають змогу констатувати, що стан підготовленості до військової діяльності випускників ВВНЗ, який формується в умовах функціонування теперішньої системи вищої військової освіти, не повною мірою відповідає сучасним вимогам розвитку Збройних сил та забезпечення оборонної безпеки держави.

Аналіз процесу підготовки офіцерів до виховної діяльності у ВВНЗ тактичного рівня дає змогу виділити суперечності, головні з яких такі:

- зміст навчально-виховного процесу, практична складова навчання майбутніх офіцерів не цілком відповідають завданням, які виконують випускники військових навчальних закладів під час проходження служби у з'єднаннях та військових частинах;
- формалізм у взаємодії між військовими навчальними закладами та замовниками;

- педагогічні умови підготовки офіцерських кадрів до виховної діяльності не відповідають у повному обсязі необхідному рівню їхньої підготовленості у з'єднаннях та військових частинах, потребують удосконалення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що процес готовності офіцерів до виховної діяльності був предметом дослідження таких українських учених: О. В. Бикової, О. В. Бойка, О. М. Керницького, М. В. Руденка, В. В. Ягупова та ін. У вітчизняній педагогіці поняття "готовність" досліджували А. Й. Капська, А. Ф. Линенко, І. В. Пастирь, О. Г. Ярошенко та аналізували такі види готовності: психологічна (В. Г. Дорохіна, Л. М. Карамушка, В. О. Моляко, О. В. Проскура); мотиваційна (Є. Д. Томас); морально-психологічна (Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах); професійна (Д. С. Мазоха); моральна (Є. С. Шевчук); професійно-педагогічна (С. М. Корищенко) та ін.

На підставі аналізу вищезазначених наукових досліджень виявили, що не повною мірою розкрита проблема організації якісної підготовки майбутніх офіцерів, які б володіли глибокими знаннями, міцними навичками і вміннями щодо організації виховної діяльності у військових підрозділах. З огляду на це ми ставили за мету проаналізувати головні результати вивчення сучасного стану підготовленості офіцерів тактичного рівня до виховної діяльності.

Для теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов підготовки до виховної діяльності майбутніх офіцерів Сухопутних військ ЗС України необхідно з'ясувати її реальний стан, визначити головні проблеми.

Творчо опрацювавши підходи психологів і педагогів щодо готовності особистості до певних видів діяльності, проаналізувавши наявні методики визначення її стану, на підставі результатів нашого дослідження ми визначили сучасний стан, головні проблеми і тенденції формування готовності до виховної діяльності у майбутніх офіцерів. Ми досліджували стан готовності молодших офіцерів до цієї діяльності у військових частинах (з'єднаннях). Для його оцінювання і визначення проблем його формування, а також напрямів подальшого удосконалення професійної підготовки були залучені 266 молодших офіцерів, які проходять службу на різних посадах у Сухопутних військах. Як експерти були залучені 20 офіцерів ланки батальйон – корпус – оперативне командування, які безпосередньо здійснюють виховну діяльність у підпорядкованих військових частинах (з'єднаннях). Молодшим офіцерам була запропонована анкета для аналізу та оцінювання сучасного стану їхньої готовності до виховної діяльності, а офіцерам-експертам – анкета експерта для аналізу та оцінювання сучасних проблем формування готовності майбутніх офіцерів до здійснення виховної діяльності.

Зміст основних положень анкет як для молодших офіцерів, так і для офіцерів-експертів тотожний. Зважаючи на це, легко виконувати порівняльний аналіз. Основні їхні якісні та кількісні характеристики наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Склад опитуваних щодо стану і проблем підготовленості молодших офіцерів до виховної діяльності

Категорії опитуваних	Загальна кількість	%
Молодші офіцери	266	93,0
Старші офіцери	20	7,0
Всього	286	100,0

Дослідженнями були охоплені військові частини (з'єднання), які розташовані на територіях Волинської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької областей; військові частини та підрозділи різного призначення.

Кількісний і якісний склад опитаних молодших офіцерів та офіцерів-експертів, їхній військовий досвід, обсяг охоплення дослідженнями військових частин (з'єднань), їхнє територіальне розташування, характер, зміст і специфіка діяльності дають підставу стверджувати, що вибіркова сукупність є репрезентативною для генеральної сукупності молодших офіцерів, має достатню валідність і надійність (табл. 2, 3).

Однією із вагомих характеристик стану підготовленості цієї категорії офіцерів до виховної діяльності є рівень задоволеності нею тих, хто її проходить, і тих, хто отримує її результати (замовників, а також підлеглих). Щоб його оцінити, відповідно до специфіки нашого дослідження ми обрали метод індивідуальної експертної оцінки. Респондентам було запропоновано визначити ступінь їхньої задоволеності рівнем підготовленості молодших офіцерів до виконання ними виховної діяльності, а також викласти свої зауваження і побажання щодо організації їхньої професійної підготовки у ВВНЗ.

За результатами дослідження (табл. 4) можна зробити висновки, що 60% опитуваних офіцерів тактичного рівня не задоволені рівнем своєї підготовленості до виховної діяльності. Ще нижчі показники в офіцерів-експертів. Це свідчить про зниження їхнього реального рівня задоволеності порівняно з очікуваним. Експерти підтвердили об'єктивність цього оцінення, тому що тенденції оцінювання в офіцерів тактичного рівня та офіцерів-експертів збігаються. Зауважимо, що 70% офіцерів-експертів не задоволені рівнем підготовки молодших офіцерів до виховної діяльності.

Таблиця 2

Характеристика опитуваних офіцерів

За віком			За освітою		
Вік	Кількість	%	Рівень освіти	Кількість	%
До 25 років	178	66,9	Вища (ВВНЗ, ВНЗ)	266	100,0
25–30 років	45	16,9	Командна	183	68,8
31–35 років	41	15,4	Гуманітарна	17	6,4
36–40 років	2	0,8	Спеціальна, технічна	66	24,8
			Всього	266	100,0
Всього	266	100,0			
За посадою					
Командир взводу				106	39,8
Командир роти				79	29,7
Офіцер управління				38	14,3
Інші				43	16,2
Всього				266	100,0
Сімейний стан					
Одружений				212	79,7
Неодружений				54	20,3
Всього				266	100,0

Таблиця 3

Характеристика опитуваних офіцерів-експертів

За віком			За освітою		
Вік	Кількість	%	Рівень освіти	Кількість	%
До 25 років	–	–	Вища (ВВНЗ, ВНЗ)	20	100,0
25–30 років	–	–	Вища (академія)	15	75,0
31–35 років	6	30,0	Гуманітарна	2	10,0
36–40 років	10	50,0	Спеціальна, технічна	5	29,0
41–45 років	4	20,0	Командна	14	70,0
Всього	20	100,0	Всього	20	100,0

За посадою		
Командир з'єднання	2	10,0
Командир частини	3	15,0
Командир батальйону	5	25,0
Інші	10	50,0
Всього	20	100,0
Сімейний стан		
Одружений	18	90,0
Неодружений	2	10,0
Всього	20	100,0

Як видно із табл. 4–5, сформованість готовності до виховної діяльності у молодших офіцерів перебуває у незадовільному стані: загальний відсоток незадоволеності становить майже 90%. У офіцерів-експертів загальний відсоток незадоволеності станом формування готовності до цього виду діяльності у ВВНЗ становить 60%. Отже, вести мову про задовільний стан сформованості готовності до виконання виховної діяльності у курсантів під час їхньої підготовки важко і необ'єктивно.

Таблиця 4

Ступінь задоволеності офіцерів рівнем підготовленості до виховної діяльності

Рівень задоволеності	Категорії опитуваних			
	Офіцери тактичного рівня		Офіцери-експерти	
	Кількість	%	Кількість	%
Максимально задоволений (А)	–	–	–	–
Задоволений (В)	98	37,0	5	25,0
Не визначився (С)	9	3,0	1	5,0
Незадоволений (D)	122	46,0	10	50,0
Максимально незадоволений (Е)	37	14,0	4	20,0
Всього	266	100,0	20	100,0

Таблиця 5

Оцінка формування готовності офіцерів тактичного рівня до виховної діяльності (1 – дуже погано; 9 – дуже добре)

Оцінка	Категорії опитуваних			
	Офіцери тактичного рівня		Офіцери-експерти	
	Кількість	%	Кількість	%
Дуже погано 1	17	6,4	3	15,0
2	8	3,0	2	10,0
3	182	68,4	3	15,0
4	26	9,8	4	20,0
5	20	7,5	5	25,0
6	8	3,0	1	5,0
7	3	1,1	2	10,0
8	1	0,4	–	–
Дуже добре 9	1	0,4	–	–
Всього	266	100,0	20	100,0

Під час інтерв'ю респонденти визначили такі недоліки в організації формування готовності до виконання виховної діяльності у процесі їхньої професійної підготовки у ВВНЗ: невисокий рівень педагогічної майстерності і досвіду військової практики окремих науково-педагогічних працівників; дуже великий відрив між тим, що подають на заняттях, і тим, що справді необхідно у військах; незадовільне забезпечення сучасною літературою; немає (або дуже низький відсоток) інформації, яка допоможе ефективно вирішувати сучасні службові завдання; немає можливості відвідувати фахові бібліотеки, фонд бібліотеки ВВНЗ не відповідає вимогам часу; нема інформаційної мережі, недоступність інформації для навчання; недостатня увага до організації самостійної підготовки курсантів; низька мотивація до навчальної діяльності, зважаючи на “заорганізованість” навчально-виховного процесу; залучення до заходів, не пов'язаних з навчальною діяльністю; бракує новітніх методик навчання на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Отже, рівень задоволеності підготовленістю майбутніх офіцерів залежить від умов освітнього середовища, в якому вони перебувають, а також від того, яким чином це середовище впливає на розвиток їхнього потенціалу (професійного, особистісного, культурного та ін.).

З метою своєчасного та якісного усунення виявлених недоліків у системі підготовки військових кадрів на першому етапі доцільно зосередити зусилля на таких напрямках. По-перше, вважати підготовку офіцерських кадрів у видових ВВНЗ до майбутньої виховної діяльності з військовослужбовцями невід'ємним компонентом професійної підготовки фахівців у системі військової освіти.

По-друге, кардинально поліпшити навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. У цьому напрямку командуванню військових навчальних закладів необхідно активізувати роботу щодо видання нових підручників та навчально-методичних посібників, використовуючи наявні наукові школи, можливості вищих навчальних закладів країни, дослідження в психології і педагогіці провідних учених світу. Вирішувати це завдання потрібно тільки у тісній взаємодії з командирами рот, батальйонів, бригад відповідно до поставлених перед ними завдань щодо підтримання боєготовності підрозділів у сучасних умовах функціонування ЗС України.

Перспективними напрямками дослідження порушених питань можуть бути такі: обґрунтування цілей, принципів, форм і методів підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня до виховної діяльності; розробка комплексу навчально-методичних матеріалів для науково-педагогічних працівників, курсантів щодо організації підготовки майбутніх офіцерів до виховної діяльності тощо.

Отже, можна з упевненістю стверджувати, що навчання курсантів основам організації виховної діяльності у військовому підрозділі має стати невід'ємною і важливою складовою їхньої професійної підготовки, що потребує особливої уваги і подальшого вдосконалення.

1. Військове виховання: історія, теорія та методика: Навч. посіб. / За ред. В. В. Ягупова. К., 2002.
2. Лямзін М. А. Педагогічні основи вдосконалення психолого-педагогічної підготовки слухачів військових академій. М., 1991.
3. Психология и педагогика высшей военной школы: Учеб. пособие / Под ред. А. В. Барабанщикова. М., 1989.
4. Ягунов В. В. Педагогіка: Навч. посіб. К., 2002.

THE PRESENT STATE OF TACTICAL LEVEL OFFICERS' PREPAREDNESS TO THE EDUCATIVE ACTIVITY IN THE GROUND FORCES OF UKRAINE

Andriy Romanyshyn

*Petro Sahaidachny Army Institute of L'viv National University
"L'viv Politechnika" Hvardiyska Str., 32, UA-79000 Lviv, Ukraine*

The article analyses the present state of tactical level officers' preparedness to the educative activity in the Ground Forces.

Key words: preparedness, educational process, officer educative activity.

Стаття надійшла до редколегії 20.06.2007

Прийнята до друку 17.09.2007